

שימוש במכשירים מהוממים במים ובקיטור

הקדמה

בשנים האחרונות התפתח תחום חימום המזון באמצעות מים, וכיום שיטה זו מצויה גם בבתי פרטיים. רוב האנשים מורגלים לאפשרות לחמם על גבי האש בין בכלים חלביים בין בכלים בשריים.¹ עלינו לברר: האם גם בשיטת חימום זו מותר להשתמש באותו מקור חום לבישול בשרי או חלבי? נציג תחילה את שלושת מקורות החום המצויים שנדונו משמעותי להם:

1) סו-ויד (בישול בשקיות ואקום) - שיטת בישול המזון המסורתית לוקה בחסר, משום שלא כל המאכל חשוף למקור החום באותה מידה. את הבעיה הזו מתיימרת לפתור שיטת הסו-ויד. את המאכל עוטפים בשקית ואקום מיוחדת, אותה מניחים בתוך כלי מלא במים שמחוממים באמצעות מוט חימום. המוט מצויד במערכת אלקטרונית ושולט בטמפרטורת המים באופן מבוקר. בשנים האחרונות חודרת שיטת בישול זו למסעדות יוקרה ואף לבתי פרטיים. מחירו של מוט החימום אינו נמוך, ומטבע הדברים המשתמשים מעוניינים להשתמש בו בין לבשרי בין לחלבי.

2) אמבטיות חימום (בן מארי) - אמבטיות החימום משמשות בעיקר לשמירת חום המאכלים בעת הגשתם, אך ישנן גם כאלו המיועדות לבישול. כדי להשתמש בכלי זה ממלאים את האמבטיה במים, מחממים אותם באמצעות גופי החימום, ובחלק העליון של המכשיר ישנן מסגרות מתכת שעליהן מניחים גסטרונומים (תבניות) מלאים במאכל.

עלינו לברר: האם אפשר להשתמש במכשיר לחימום גסטרונומים חלביים ובשריים?

3) בישול בקיטור - מטבחים תעשייתיים רבים מחממים את הסירים באמצעות מערכת קיטור. ישנו דוד מים מרכזי שבו מתחממים המים, וממנו נפרשת רשת צינורות לכל רחבי המטבח שדרכם עוברים אדי המים (הקיטור). צינורות אלו מחוברים לסירים בעלי דפנות כפולות, והקיטור נכנס בין הדפנות ומחמם את הסיר הפנימי. עלינו לבחון אם מותר לחמם במערכת משותפת כלים חלביים ובשריים, או שמא יש לדאוג למערכת נפרדת. המשותף לכלים אלו הוא שהמאכל אינו בא במגע ישיר עם מכשירי החימום, אלא המים והקיטור² מתווכים ביניהם. עלינו לברר מהו דין המים ומהו דין מכשירי החימום.

1. בטעם ההיתר הרחבנו במאמרנו 'שימוש בכיריים קרמיות', אמונת עתיך 100 (תשע"ג), עמ' 158-165.
2. בשונה מסו-ויד, בקיטור ובאמבטיית חימום אין מגע של מים בכלי, אלא של אדים. להלן התייחסנו לשניהם באופן שווה בדומה לטיפה שנפלה על קִדְרָה המלאה באדים שמעבירה טעם לכל תכולת

א. מעמד של המים ומכשיר החימום

אין ספק שיטנו מעבר של טעם מן המאכל שבתוך הכלי אל המים שנוגעים בו מבחוץ, כפי שמפורש ב'שלחן ערוך' (יו"ד סי' צב סעי' ה): 'טיפת חלב שנפלה על הקדירה שאצל האש מבחוץ... מפעפעת לפנים, והוי כאלו נפלה בתבשיל'. אנו למדים שהכלי אינו מהווה חציצה בין התבשיל שבתוכו ובין מה שחוצה לו, אך בשונה מן המקרה הנדון ב'שלחן ערוך', כאן אין מדובר בבשר וחלב המצויים משני דופנות הכלי, ואם כן עלינו לברר: האם המים דומים למים שהתערב בהם המאכל שמצוי בתוך הכלי, ובשל כך מקבלים מעמד של בשרי / חלבי ממש, או שמא דינם דומה למים שהתבשלו בכלי בשרי / חלבי, שנחשבים ל'נ"ט בר נ"ט', ומעמדם קל יותר?

ה'אור זרוע'³ עוסק במקרה שבו נשפך שומן על משטח שעליו אופים חלות: 'כשזב השומן קרקעית התנור בולע וחוזר ומפליט לתוך הפת'. מלשונו משמע שגם כאשר השומן אינו נוגע בחלות אלא בתחתית התנור, החלה שנוגעת בתחתיתו בו זמנית מוגדרת כבשרית. בדומה לכך כתבו גם בהגהות אשרי,⁴ המרדכי⁵ ו'איסור והיתר הארוך'.⁶ לשיטה זו ברור שהמים שנוגעים בכלי מבחוץ במהלך הבישול נחשבים לבשריים / חלביים. לעומתם ב'שערי דורא' (איסור והיתר, סי' לה) כתב:

ומרחיקין הפשטידא מן הפת שלא יזוב משומנה תחת הפת.

משמע שלדעתו רק אם ייגע השומן בפת עצמה היא תיחשב לבשרית, אך לא כאשר השומן נוגע בתחתית התנור שעליו מונחת הפת.

למעשה ב'בית יוסף'⁷ העתיק בפשטות את דברי ה'אור זרוע' בלא חולק, וכך הבינו רבים את פסק הרמ"א.⁸ ה'חוות דעת'⁹ הסביר שמאכל שמתבשל בכלי נחשב כפרוה (נ"ט בר נ"ט) רק כשהבשר / החלב התבשלו בכלי בעבר, אך אם הוא נוגע בכלי בשעה שמתבשל בו בשר או חלב - הרי הוא מקבל את מעמדו.

בני דורו של ה'חוות דעת'¹⁰ הביאו ראיה כנגדו מה'שלחן ערוך'¹¹ שפסק שביצה שהתבשלה בתבשיל בשרי נחשבת לבשרית רק משום שקליפתה נקובה, משמע שאם

הסיר (רמ"א, יו"ד סי' צב סעי' ז). ועיין בספר כשרות ושבת במטבח המודרני ח"א פרק ד, שרצה לחלק בין סוגי הקיטור השונים.

3. אור זרוע, ח"ד, ע"ז סי' רנז.

4. הגהות אשרי, עבודה זרה פ"ה סי' ח.

5. מרדכי, חולין רמז תרסה.

6. איסור והיתר הארוך, שער לט סי' ח.

7. בית יוסף, יו"ד סי' צז.

8. רמ"א, יו"ד סי' צז סעי' א. וכך הבינו: הב"ח יו"ד סי' צז; ש"ך, יו"ד סי' צז ס"ק ב; ט"ז, יו"ד סי' צז ס"ק ב; פ"ח, סי' צז ס"ק ג; פרי מגדים, יו"ד שפ"ד סי' קח ס"ק יח.

9. חו"ד, יו"ד סי' צז ס"ק ד. וכן גם שם, סי' צה ס"ק ב ובמקורות נוספים.

10. בית מאיר, שו"ת סי' כה; רבי יונה לנדסופר, כנפי יונה, יו"ד סי' צד ס"ק א. אך למעשה נותר בצ"ע, ולא הקל שם לחלוטין אלא בצירופים נוספים; אבן העוזר, שם, ומחותנו ר' יהושע העשיל באב"ד, ספר יהושע, פסקים וכתבים, סי' עז.

11. שו"ע, יו"ד סי' צה סעי' ב.

הייתה קליפת הביצה אטומה - הייתה חוצצת בינה ובין הבשר, והביצה נחשבת כפרווה.¹² כך גם יש שדייקו מלשונו של הרמ"א (שם): 'דחיישין שמא יזוב מן השומן על הפת. ואם זב תחתיו דינו כאלו נילוש עמו', שדווקא אם יגלוש השומן 'על הפת' או 'תחתיו' וייגע בה - תהיה בשרית, אך אם ייגע רק בתחתית התנור - תיחשב כפרווה (נ"ט בר נ"ט).¹³ מחלוקת זו, שבה תלוי דינם של המים שבאים במגע עם שקיות הוואקום, או דינם של האדים שמחממים את הכלים, נותרה במחלוקת בין הפוסקים. יש שהכריעו בה לקולא: שו"ת 'בית אפרים',¹⁴ 'שם אריה',¹⁵ המהרש"ק,¹⁶ 'דברי יוסף',¹⁷ 'זבחי צדק',¹⁸ המהרש"ם,¹⁹ ה'בן איש חי',²⁰ 'יד אליעזר',²¹ שו"ת 'הר צבי',²² והגר"ע יוסף.²³ מנגד פוסקים רבים חששו לדעת ה'חיות דעת' והחשיבו במקרה שכזה את המאכל כבשרי / חלבי גמור: רבי עקיבא איגר,²⁴ שו"ת 'זית רענן',²⁵ הרב יצחק אלחנן ספקטור,²⁶ 'יד יהודה',²⁷ 'ערוך השלחן',²⁸ שו"ת 'אבני נזר',²⁹ 'כף החיים',³⁰ 'חלקת יעקב',³¹ ושו"ת 'משנה הלכות'.³²

12. מקורו של פסק זה הינו משו"ת הרשב"א, ח"א סי' תקטז. מתחילת תשובתו אכן משמע שהוא דן בדיני נ"ט בר נ"ט, ולכן אכן מובן שנצרך לומר שהקליפה מנוקבת, שאם לא כן ייחשב לנ"ט בר נ"ט. אולם החוות דעת עצמו, יו"ד סי' צה ס"ק ב, השיב שאילולא הייתה הביצה מנוקבת, היה אפשר לחשוב שקליפת ביצה אינה פולטת כלל את טעם המאכל, וכן יישב לשיטתו גם קרוב משפחתו בשו"ת בית אפרים, סי' לו. יש להעיר שהפרי מגדים, יו"ד סי' צה, משב"ז ס"ק ה, נקט שהסיבה שכתבו שהביצה מנוקבת היא שלא ייחשב לנ"ט בר נ"ט, ורבים הוכיחו מכך שהוא סובר כמתירים, אולם הפרי מגדים עצמו, סי' קח, שפ"ד ס"ק יח אות ה, כתב שאם השומן נשפך על קרקעית התנור, הפת נחשבת לבשרית אף אם לא נגע בה, ובטיפת בשר שנגעה בסיר דגים מבחוץ הקל רק משום שדיני סכנת שונים מדיני בשר וחלב, משמע שבמקרה שכזה ייחשבו הדגים כבשריים. וצ"ע.
13. אבן העזר, יו"ד סי' צז ס"ק ה, וכתתי ופלט, סי' צז ס"ק ב, ביארו שהאור זרוע וסיעתו שהחמירו בזה חולקים על כל דין נ"ט בר נ"ט, ולדעתם מאכל פרווה שהתבשל בכלי בשרי נחשב לבשרי (ובכלי חלבי - חלבי), כמבואר באור זרוע ח"א סי' תסז. פסיקה זו אינה מתאימה להכרעת השלחן ערוך, יו"ד סי' צה סעי' א, ואין ללמוד ממנה.
14. בית אפרים, יו"ד סי' לו.
15. שם אריה, סי' י.
16. טוב טעם ודעת, תליתאה סי' קסט.
17. דברי יוסף, לר' יוסף יוזפא רוזנברג (גיסו של של הדברי חיים), ח"ב סי' צה ס"ק א.
18. זבחי צדק, יו"ד סי' צה ס"ק י.
19. שו"ת מהרש"ם, ח"א סי' נ; שם, ח"ה סי' ו.
20. שו"ת רב פעלים, ח"ג או"ח סי' יג.
21. הרב אליעזר ניצברג, יד אליעזר, יו"ד סי' צה ס"ק א.
22. שו"ת הר צבי, יו"ד סי' פט.
23. הליכות עולם, ח"ז תערובות אות יב.
24. בסוף ספר דרוש וחידוש, בעניין פירות יבשים שנאפו בתנור, אך ראה בשו"ת רע"א מהדורא רביעא יו"ד סי' לה שהסתפק בשאלה זו.
25. שו"ת זית רענן, ח"א, תערובות סי' א.
26. שו"ת באר יצחק, יו"ד סי' ט, אך הקל שם בצירוף ספקות נוספים.
27. יד יהודה, יו"ד סי' צה פירוש הארוך, ס"ק ז.
28. ערוך השלחן, יו"ד סי' צה סעי' ד.
29. אבני נזר, יו"ד סי' פה, בסופו הזכיר את החו"ד ומשמע שחשש לו.
30. כף החיים, יו"ד סי' צה ס"ק יב, אך כתב שבדיעבד בהפסד מרובה יש לסמוך על המתירים.
31. חלקת יעקב, יו"ד סי' כ.

יש להעיר, שגם לסוברים שמעמדם של המים הנוגעים בכלי מבחוץ במהלך הבישול אינו שווה לנ"ט בר נ"ט, יתכן שבנדוננו יש מקום רב יותר להקל, משום שאיננו עוסקים בשימוש במים, אלא בשימוש במכשירי החימום שבהם נבלעו מים אלו.

ב. שימוש בבשרי ובהלבי בו בזמן

גם אם נכריע שמעמדם של המים נחשב לנ"ט בר נ"ט, עלינו לשאול אם המים יכולים לבוא בעת ובעונה אחת במגע עם כלי בשרי ועם כלי הלבי. שאלה זו משמעותית במיוחד לבישול בקיטור שמשותף בו זמנית לכלים בשריים ולכלים חלביים, אך השאלה רלוונטית גם לגבי חימום של גסטרונומים חלביים ובשריים בו זמנית באמבטיית חימום, וכן לגבי חימום של שתי שקיות ואקום בסו-ויד יחד, כשבאחת מאכל חלבי ובשנייה - בשרי.

ב'ספר התרומה'³³ אוסר כלי בשרי שהוכנס לתוכו כלי חלבי בעת הבישול. הוא מסביר שאע"פ שהטעם עובר ביניהם רק בעקבות המים, אין כאן קולא של נ"ט בר נ"ט, מפני שכשהכלים נוגעים זה בזה, הטעם עובר ביניהם באופן ישיר, בלא צורך לעבור דרך המים. לפי טעם זה בנדוננו, כאשר הכלים אינם נוגעים זה בזה ממש - הטעם אינו עובר ביניהם.³⁴

הסמ"ג³⁵ והשערי דורא³⁶ מסכימים עם דינו של ה'תרומה', אך לדעתם הסיבה לכך אינה שהכלים נוגעים זה בזה, אלא מפני ששניהם פולטים את טעמם בו זמנית אל המים, ובמקרה זה הטעמים הנפלטם מתערבים זה עם זה עוד לפני שנחשבים לנ"ט בר נ"ט. לפי טעם זה כאשר מחממים יחד כלים חלביים ובשריים באותו זמן - הטעם מתערב במים ואוסר אותם.

ה'שלחן ערוך'³⁷ אינו פוסק כדברי הראשונים הללו, ולדעתו כלים חלביים ובשריים שנגעו זה בזה בשעת הבישול - אינם נאסרים, מפני שהטעם עובר דרך המים ונחשב לנ"ט בר נ"ט. לדבריו גם במקרה שלנו אין כל פגם בחימום שניהם בעת ובעונה אחת. מנגד הרמ"א³⁸ מחמיר בכך. מדבריו במקום אחר³⁹ משמע שהחמיר בשל הטעם שהובא בדברי הסמ"ק ושערי דורא,⁴⁰ וכן כתב הש"ך.⁴¹ לענייננו השימוש בו זמנית יהיה אסור,

32. משנה הלכות, ח"ט סי' קא.

33. ספר התרומה, סי' סא.

34. אף שהכלים נוגעים ישירות במכשיר החימום, זה אינו הופך את הכלי לחלבי או לבשרי, מפני שלשיטה שלפיה אנו דנים (סוברת שנ"ט בר נ"ט מתרחש גם בתוך כדי הבישול) - הטעם שייבלע בכלי ייחשב רק לנ"ט בר נ"ט.

35. לאוין, קמ.

36. איסור והיתר סי' נז.

37. שו"ע, יו"ד יו"ד סי' צה סעי' ג.

38. רמ"א, לשו"ע שם.

39. רמ"א, יו"ד סי' צד סעי' ה.

מפני שהטעמים הנפלטים מהכלי החלבי ומזה הבשרי נפגשים יחד במים ואינם נחשבים לנ"ט בר נ"ט.⁴²

ג. השש למגע ישיר של מאכלים

גם אם נכריע שמעמדם של המים / הכלים כנ"ט בר נ"ט, עלינו לוודא שבתהליך השימוש אין מגע ישיר של מאכלים במכשירי החימום. נבחן את המציאות בשלושת המכשירים המדוברים.

1. בישול בקיטור

בישול בקיטור מתבצע בכלים נפרדים לחלוטין. הקיטור עצמו כלוא במערכת סגורה, ולכן אין כל חשש שיתערב בתוכו בשרי או חלבי מתכולתם של הכלים שהוא מחמם.

2. אמבטיית חימום (בן מארי)

במהלך הבישול והגשת המאכלים, באופן טבעי נשפכים מאכלים על גבי משטח החימום עצמו. נוסף על כך פעמים רבות הגסטרונומים אינם נקיים מבחון. משום כך אין אפשרות להשתמש באותו המכשיר לחימום ולבישול של מאכלים בשריים וחלביים לסירוגין, אלא אם ישנה הקפדה מוחלטת על ניקיון הכלים וכיסוי קבוע של מסגרת הכלי שעליה יושבים הגסטרונומים. הסיכוי שהנחיות אלו יתיישמו בקביעות במטבח ציבורי הינו קלוש, ועל כן יש להימנע מכך.

3. סו-ויד

המאכל בסו-ויד מרוכז בתוך השקית ואינו בא במגע עם המים שסביבו, אך מטבע הדברים פעמים רבות יישארו שאריות מאכל בין כפלי הסגירה ההרמטית, או שומניות שנדבקה על השקית מבחון בתהליך אריזת המאכל. שאריות אלו אומנם מועטות מאוד

40. שהרי הרמ"א שם כותב שאם יש פי שישים במים כנגד הכף, הטעם בטל, משמע שהטעמים עוברים דרך המים ויכולים להתבטל בהם, ולא עוברים ישירות בין הכלים (וצ"ע מדברי הפרמ"ג שפ"ד סי' זה ס"ק ב שהסתפק גם במגע של פרווה בלא מפגש של טעמים בשריים וחלביים יחד).

41. ש"ך, יו"ד סי' זה ס"ק יב.

42. בקיטור משותף, כאשר הוא נע בלחץ לכיוון אחד, רק הכלים בכיוון שאליו נע הקיטור ייאסרו, כמובא בט"ז, יו"ד סי' זה ס"ק יג, ובמשב"ז שם. יש להעיר שבכל האמור כאן התייחסנו למערכת הקיטור כולה ככלי ראשון, מפני שהיא מלאה באדים כחללו של הסיר (ואף שהאדים מהלכים בצניורות, יש לומר שנחשבים ככלי ראשון, כיוון שלא יצאו מכלי החימום, בדומה לאמור לעניין דוד שמש (ציץ אליעזר, ח"ז סי' יט; יביע אומר, ח"ד סי' לו; מנחת יצחק, ח"ד סי' מו). אך לשיטת הסוברים שמוגדרים כעירוני בלבד (ראה למשל שו"ת מהר"ש ענגיל, ח"ז, ב) - אין מניעה לפי הרמ"א לחמם את שניהם כאחד, כמובא בהגהתו בסימן זה, ג, שעירוני אינו מפליט ומבליע כאחד. יש להוסיף שיש מן הראשונים שסוברים שאדי הקיטור אינם מבליעים ומפליטים בכלים כלל (על כך ראה באריכות בשו"ת מהרש"ם ח"א, צב, ובמנחת יצחק ח"ט עה צירף זאת לקולא).

ותמיד תתבטלנה בשישים במים,⁴³ אך יש לדון אם מותר לסמוך על ביטול זה לכתחילה. הרמ"א ב'תורת חטאת'⁴⁴ כתב שאם התערבו מים בחלב ובטלו בו בשישים - מותר לערב את המים אפילו לכתחילה בבשר.⁴⁵ לפי זה גם אם בשגגה הייתה השקית מלוכלכת מעט מבחוץ, וממילא הכלי בלוע מעט מהלכלוכים שהיו חוץ לשקית, מכיוון שבטלו בשישים במים, מותר לכתחילה להשתמש בכלי לצורך מאכל מהמין השני. אכן, דעת רוב הפוסקים שאין לשפוך בכוונה חלב לתוך מים על מנת שיתבטלו ויהיה אפשר לערבם עם בשר.⁴⁶ לפי זה אסור להכניס את השקית ללא ניקיון חיצוני ולהסתמך על כך שהלכלוכים יתבטלו ברוב. אולם למעשה ישנם שלושה צדדים להקל בזה:

- (1) יש החולקים וסוברים שמותר לבטל לכתחילה חלב או בשר במאכל פרווה, גם אם כוונתו לערבבם לאחר מכן במין השני, מפני שכעת אינם נחשבים לאיסור, ואינם כלולים ב'ביטול איסור לכתחילה'.⁴⁷
- (2) רבים מתירים כאשר אין בכוונתו לבטל את האיסור, אלא מתנהל כדרכו, כמו במקרה שלנו.⁴⁸
- (3) מדובר בכמות מועטה מאוד שתמיד תתבטל בשישים, ובמקרה זה יש מתירים לבטל את האיסור.⁴⁹

43. אף שיש מחלוקת בדין ביטול היתר והיתר, כמובא בר"ן נדרים נב. למעשה הרמ"א, יו"ד סי' צט סעי' ו, כתב שמים שבטל בהם טעם חלב ונפלו לבשר אינם אוסרים אותו, וכתב שם הש"ך, סי' צט ס"ק ו, שהוא משום שהיתר בהיתר בטל כשאינו נותן טעם. ובט"ז, יו"ד סי' קב ס"ק ה, כתב שגם לשיטת הר"ן היתר בהיתר אינו בטל רק כשמדובר במין במינו, אך כשהתערב בשאינו מינו, דיני הביטול נוהגים בו כבכל תערובת. ועיין בערוה"ש, יו"ד סי' צט סעי' מו, שנותר בצ"ע אם היתר בהיתר בטל.

44. תורת חטאת, סי' פה סעי' יא.

45. כך כתבו גם בש"ך, יו"ד סי' צט ס"ק ו; פרי חדש, שם ס"ק כב; נודע ביהודה תנינא, יו"ד סי' קפו; שו"ת צמח צדק, סי' פ; מנחת יעקב, סי' פה, ס"ק מב, וע"ע בדרכי תשובה, יו"ד סי' צט ס"ק צח; שם ס"ק קה, שהביא גם דעות האוסרים, וכן בבית מאיר, יו"ד סי' צט ד"ה כזית.

46. שו"ת צמח צדק שם; מנחת יעקב שם; פרמ"ג, שפ"ד סי' צט אות כב; שו"ע הרב, קו"א או"ח סי' תמב ס"ק ג; שו"ת רע"א קמא, סי' לח; יד יהודה, יו"ד סי' צט ס"ק יח בפירוש הקצצר; ערוה"ש, יו"ד סי' צט סעי' מו; וכן במשנ"ב, סי' תמוז ס"ק קב.

47. שו"ת רדב"ז, ח"ג סי' תרו (אלף לב); כנסת הגדולה, הגהות הטור, יו"ד סי' צז ס"ק ג; צל"ח ביצה ד ע"ב; וגם בפרי מגדים, יו"ד משב"ז סי' צז אות א, הביא דעה זו, ולא נראה שדחה אותה כשהדבר כרוך בהפסד. וכן משמע בט"ז, או"ח סי' תמוז ס"ק ה; וחק יעקב, סי' תמוז ס"ק טז; וכתב ביד יהודה, שם, שנהגו לסמוך על הט"ז בצורך גדול, וכ"כ במשנ"ב, סי' תנג ס"ק כ.

48. תרומת הדשן, סי' קיד וסי' קעא; טור, או"ח סי' תנג, התיר לטחון חיטים אף שיש בהן מבוקעות, כיוון שעושה כדרכו ואינו מתכוון לבטל; תורת חטאת, סי' עח ס"ק א; ש"ך, יו"ד סי' קטו ס"ק כח; ט"ז, יו"ד סי' פד ס"ק ח וסי' ק יח; וכן במגן אברהם, סי' תמוז ס"ק מה; מאמר מרדכי, סי' תנג ס"ק ב; חכמת אדם, כלל נב סעי' א; משנ"ב סי' תנג ס"ק יז, ושם, סי' תמוז ס"ק קו. אך בשו"ת הר"ן, סי' נז וסי' נט, אסר לטחון את החיטים מחשש ביטול איסור, והעתיקו בדרכי משה, או"ח סי' תנג ס"ק ג, וכן משמע גם מדברי הצמח צדק, לעיל, שאסר לערב חלב או חמץ ביין. ובנחלת צבי, סי' תנג ס"ק ג, כתב שלא הקלו אלא בספק איסור. אך ראה בפרי חדש, או"ח סי' תנג ס"ק ג; ובמנחת יעקב, כלל ס ס"ק א, שכתבו שגם האוסרים לא אסרו אלא כשיש לו הנאה מן האיסור הבטל בתערובת, אך כשאין לו שום הנאה בכך, מותר.

49. שו"ת הרשב"א, ח"א סי' רכב; ריב"ש, סי' שמט בשם הראב"ד; וכן פסק השו"ע, יו"ד סי' צט, סעי' ז; ושם, סי' קכב סעי' ה; פר"ח, סי' קכב ס"ק ג; כף החיים, יו"ד סי' צט ס"ק עג. אכן פוסקים רבים חלקו

הערה מעשית - אלו שאינם מנוסים בבישול בסו-ויד לא תמיד סוגרים כראוי את שקיות הוואקום. במקרה שייווצר פתח בשקית תוך כדי הבישול, הטעם יתפזר ישירות בתוך המים, והכלי ייהפך לבשרי / חלבי.⁵⁰

ד. סיכום והדרכה מעשית

1. מערכות קיטור משותף - לכתחילה יש להפריד בין מערכות קיטור המשמשות לחלבי ולבשרי, מפני שלשיטת הרמ"א כאשר הקיטור נוגע בכלי חלבי ובכלי בשרי באותו זמן - שניהם נאסרים. גם לנוהגים כ'שלחן ערוך' לא פשוט להקל בזה, מפני שיש הפוסקים שהקיטור אינו נחשב לנ"ט בר נ"ט כשהוא בא במגע עם הכלי תוך כדי הבישול.⁵¹ מערכות קיטור מצויות בדרך כלל במטבחים ציבוריים, ועליהם להתאים לכלל הציבור. לכן נקבע בנוהלי הכשרות של הרבנות הראשית לישראל שלכתחילה יש להשתמש במערכות קיטור נפרדות, וכאשר הדבר אינו אפשרי, יש לערב חומר פוגם בקיטור.

2. אמבטיית חימום (בן מארי) - הדין בכלים אלו מעט קל יותר, מפני שהשימוש המצוי בהם אינו בחלבי ובבשרי בו זמנית. למרות זאת ההיתר אינו מוסכם, ותלוי במחלוקת בסוגיית נ"ט בר נ"ט בשעת הבישול. באופן מעשי השימוש במכשיר זה כרוך במאכלים שנשפכים עליו ישירות, ולעיתים גם מניחים עליו גסטרונומים שמלוכלכים מבחוץ. משום כך לא רצוי בכלל להשתמש במכשיר לבשר ולחלב לסירוגין. גם הרבנות הראשית מדריכה את העסקים הכשרים לכתחילה להשתמש במכשירים נפרדים, וכאשר הדבר אינו אפשרי, יש לערב חומר פוגם במים המשמשים לחימום, ולהתקין מסגרות הגבהה נפרדות לבשרי ולחלבי (כך פותרים את בעיית שפיכת המאכלים והמגע בגסטרונומים מלוכלכים).

3. סו-ויד - הדיון לגבי מכשיר זה הוא הקל ביותר מבין הנדונים כאן. ראשית, בקלות אפשר להחליף את המים בין שימוש חלבי ובין שימוש בשרי (וממילא הדיון אינו על מעמדם של המים, אלא על טעמם שנבלע בכלי ונפלט במים החדשים). שנית, אחד מיתרונות הבישול של סו-ויד הוא השליטה על הטמפרטורה המדויקת. לשם כך נהוג לחמם את המים תחילה לטמפרטורה המבוקשת ורק לאחר מכן להכניס לתוכם את

על כך: ט"ז, סי' צט ס"ק טו; ש"ך, סי' קכב ס"ק ג ועוד. אך בבינת אדם, או"ה סי' מא, כתב שגם לשיטתם מותר כאשר מדובר בעירוב מאכל פרווה (נ"ט בר נ"ט) ולא בבשר וחלב ממש. יש להעיר שגם לשיטת המתירים כתב הנודע ביהודה, יו"ד סי' קפו, שדין זה אינו נכון אלא בקדירה שכבר נבלע בה מאכל, אך לא כשמערבים מאכל מועט כבנדוננו. וכן בשו"ת צמח צדק, שם, כתב שאין ללמוד מחידוש השו"ע בבליעת כלים למקרים אחרים.

50. אם קרה כך פעם אחת, מבשרי או מחלבי, לשיטת השו"ע (אם אנו סוברים שנ"ט בר נ"ט נחשב כך גם תוך כדי הבישול) יהיה מותר להשתמש בכלי גם למין השני, כל עוד השקית סגורה הרמטית, כיוון שהמעבר ביניהם עדיין מתקיים באמצעות המים בלבד. לעומת זאת לשיטת הרמ"א (ב/1) כאן כבר יהיה הדבר אסור, כיוון שהטעמים נפגשים יחד.

51. הגר"ע יוסף, הליכות עולם, סי' קרח ס"ק יב, הקל למעשה בסוגיית נ"ט בר נ"ט בשעת הבישול, ואף בסוגיית נ"ט בר נ"ט באוכלים, ולשיטתו יהיה מותר להשתמש במערכת משותפת לבשרי ולחלבי.

שקית המאכל. ייתכן שבשלב זה הכלים עוברים תהליך של הגעלה⁵² וכבר נחשבים לפרוה.⁵³

אכן, גם במקרה זה השימוש לבשר ולחלב לסירוגין אינו פשוט, מפני שלדעת הסוברים שאין אומרים נ"ט בר נ"ט בשעת הבישול, הרי זה כאילו בישל במכשיר בשר וחלב ממש, ועל ההגעלה לא פשוט להסתמך, מפני שלא תמיד החימום יהיה בטמפרטורה גבוהה יותר מהחימום הקודם (או בחום שווה אליו). כמו כן לדעת פוסקים רבים הגעלת כלים מתבצעת על ידי רתיחה בלבד, מה שלא מתבצע בכל חימום.⁵⁴

לכן נראה שבמטבחים ציבוריים יש לייחד כלים נפרדים לבשר ולחלב, על מנת שהמאכלים יתאימו לכלל הסועדים. במטבחים פרטיים למקל להשתמש לסירוגין באותו המכשיר יש בסיס הלכתי, וטוב יותר להרתיח בו מים בין שימוש חלבי לשימוש בשרי ובכך להכשירו, אך ראוי לחשוש לכל השיטות ולרכוש שני מכשירים שימשו לבשרי ולחלבי (מאכלי פרוה יש להקל לכתחילה לבשל במכשיר המיועד לחלבי או לבשרי, גם כשמתכוון לאוכלם עם המין השני).⁵⁵

52. דין זה מבוסס על הכלל ההלכתי המוביל את דיני הגעלה - 'כבולעו כך פולטו'. וכ"כ בפרי מגדים, יו"ד סי' סח משב"ז ס"ק ח, שכתב שדין זה נכון גם לגבי חום המים, וכ"כ במנחת יצחק ג, סי' סו, ובאגרות משה, יו"ד ח"ד סי' לו. יש להעיר שאשכנזים אומנם נהגו שלא להכשיר כלים משימוש בשרי לשימוש חלבי ולהיפך, אך כתב המגן אברהם, סי' תקט ס"ק יא, שכאשר ההגעלה מתבצעת בדרך שימוש של הכלי - נהגו להתיר.

53. אם נאמר שהכלים הוכשרו, אין מניעה מלהשתמש בהם אף שפליטתם מצויה במים שבכלי, מפני שמים אלו בוודאי נחשבים לנ"ט בר נ"ט לכל הדעות, ואף שלדעת הרמ"א, יו"ד סי' צה סעי' א, אסור לערב אותם לכתחילה עם המין השני, נראה שלגבי זה יש להקל ולהחשיב את שקית הבישול לנותן טעם נוסף, וכנ"ט שלישי שמוותר לכתחילה.

54. הרמ"א, או"ח סי' תנב סעי' א, כתב שאין הגעלה בלא רתיחה, ובשו"ע הרב, או"ח סי' תנא סעי' כה, כתב שאף מה שבלע ביד סולדת חייב הגעלה במים רותחים, וכן כתבו רבים שכלל 'כבולעו כך פולטו' שייך לצורת ההגעלה ולא לחום ההגעלה (שו"ת אור לציון, ח"ג סי' י אות ב; וכ"כ הפוסקים גם לקולא שמים רותחים מגעילים גם כלי שהשתמשו בו בשמן שחומו רב יותר). גם המנחת יצחק, ח"ט סי' עז, כתב שאין להקל כך אלא כשאין אפשרות אחרת.

55. שכן כל האיסור בני"ט בר נ"ט אינו אלא לכתחילה. וכאן נכון לצרף את כל הקולות האמורות לעיל.